

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۸/۲

تاریخ تصویب مقاله: ۹۶/۳/۲۷

مقایسه سبک‌های هویت و کیفیت دوستی در دانش آموزان دختر و پسر شهرستان خاش

دکتر مهوش رقیبی*، دکتر مهرداد مظاهری**، مهلا شجاعی*** و امیر گرمی****

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، مقایسه سبک‌های هویت و کیفیت دوستی در نوجوانان دختر و پسر شهرستان خاش بود. بدین منظور تعداد ۴۰۰ دانش‌آموز دختر و پسر (۱۹۹ دختر و ۲۰۱ پسر) به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای از سطح شهرستان خاش انتخاب شدند. ابزار مورد استفاده در این پژوهش، پرسشنامه سبک‌های هویت برزونسکی (۱۹۹۲) و پرسشنامه کیفیت دوستی ظاهره‌وند و حجازی (۱۳۷۹) بود. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آزمون t برای مقایسه میانگین دو گروه مستقل استفاده شد. نتایج به دست آمده نشان‌دهنده تفاوت معنادار بین میانگین نمرات گروه دختران و پسران در کلیه مؤلفه‌های پرسشنامه سبک‌های هویت به غیر از سبک سردرگم-اجتنابی است. همچنین، بین میانگین نمرات گروه دختران و پسران در نمره کل پرسشنامه کیفیت دوستی و در مؤلفه رضایت‌مندی حداقل در

*دانشیار گروه روانشناسی دانشگاه سیستان و بلوچستان (نویسنده مسئول) mahvash_raghibi@yahoo.com

**دانشیار گروه روانشناسی دانشگاه سیستان و بلوچستان

***کارشناس ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه سیستان و بلوچستان

****کارشناس ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه سیستان و بلوچستان

سطح اطمینان، ۹۵ درصد تفاوت معناداری وجود ندارد؛ ولی در مؤلفه‌های مجاورت، خودفاش‌سازی و اعتماد بین میانگین نمرات گروه دختران و پسران تفاوت معناداری وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: سبک‌های هویت، کیفیت دوستی، دانش‌آموزان.

مقدمه

دوران نوجوانی، از دیرباز به‌عنوان یکی از مراحل مهم زندگی مورد توجه بوده است. نوجوانی یک مرحله آگاهانه و معنادار بین کودکی و بزرگسالی است (آرسلن و اری^۱، ۲۰۱۰). در این دوران، تغییرات بسیار قابل توجهی از نظر جسمی، روانی، شناختی یا هیجانی اتفاق می‌افتد. تحولات پیچیده علوم، فنون و حتی فرهنگ و انتقال آن‌ها از طریق بسیاری از شبکه‌های ارتباطی، ابعاد گوناگون حیات انسان را تحت تأثیر قرار داده و او را با نیازها، شرایط پیچیده و جدید روبه‌رو کرده است (گلدوین، فیگنر، کرون و وایرس^۲، ۲۰۱۱). شاید به‌همین خاطر است که بسیاری از مشکلات از جمله رابطه با جنس مخالف، گرایش به مصرف مواد و سیگار، ضعف در تصمیم‌گیری، تعارضات با والدین و خانواده، در این سنین اتفاق می‌افتد که نیازمند توجه است. از جمله مواردی که توجه محققان را در این دوران به خود جلب کرده است، مسئله شناخت جایگاه خود^۳ و بحث هویت‌یابی^۴ است که از بدو تولد آغاز می‌شود و در دوران نوجوانی به اوج خود می‌رسد.

شکل‌گیری هویت، وظیفه رشدی مهمی در دوره نوجوانی است (اریکسون^۵، ۱۹۶۸). تغییرات زیستی (بلوغ)، شناختی (کسب استدلال فرضی-استنتاجی) و اجتماعی (تحولات در روابط میان فردی) از مشخصه‌های این دوران است (کروسیتی، سیکا، شوارتز، سرافینی و

¹ - Arslan & Ari

² - Gladwin, Figner, Crone, & Wiers

³ - ego

⁴ - identity

⁵ - Erikson

میوس^۱، ۲۰۱۳). در فرایند کسب هویت در طول دوره نوجوانی، توجه به نظام ارزشی، بررسی کردن آرمان‌های فرد و شناسایی اولویت‌های زندگی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (سراموا، بیانچی، لاستیکووا و هامرانووا^۲، ۲۰۰۸).

در پایان دوران نوجوانی، تنها تعداد محدودی از افراد حس اثبات هویت پس از یک دوره از اکتشاف فعال را به دست می‌آورند (کروگر^۳، ۲۰۰۷). رشد هویت به مثابه وظیفه کلیدی رشد در حال ظهور بزرگسالی، نشان‌دهنده انتهای نوجوانی و دهه بیست است (آرنت^۴، ۲۰۰۰). به عبارتی، بیش از هر دوره دیگری از زندگی، افراد در آغاز بزرگسالی به دنبال آزادی برای جستجو و کشف گزینه‌های مختلف در تحصیلات، کار، عشق، و مواردی از دیگر حوزه‌های هویت، قبل از ایجاد انتخاب پایدار هستند (آرنت، ۲۰۰۴).

بر اساس نظر اریکسون (۱۹۸۰)، گذر از بحران هویت در مرحله نوجوانی بخشی از رشد طبیعی است. این مرحله شامل پرسش درباره باورهای پذیرفته شده قبلی، ارزش‌ها و اعتقادات و کشف سیستم‌های عقیدتی مختلف و سبک‌های زندگی است. این مرحله بحرانی با تعهد به یک مسیر زندگی و سیستمی از ارزش‌ها و اعتقادات پایان می‌یابد. حل موفقیت‌آمیز بحران هویت توسط شخص، برای تشکیل مفهوم هویت اهمیت اساسی دارد و شامل همه تجربیات در گذر موفقیت‌آمیز از مراحل رشدی گذشته است (اعتماد در برابر بی‌اعتمادی، خودمختاری در برابر شرم و تردید، ابتکار عمل در برابر احساس گناه، شایستگی در برابر حقارت).

بر اساس نظریه اریکسون (۱۹۶۸) هویت به تدریج، اساسی عینی از تمامیت درونی فرد می‌شود و به عنوان بافت تفسیرگری عمل می‌کند که در آن به پرسش‌هایی همچون مقصود و معنای زندگی پاسخ داده می‌شود. از دیدگاه او زمانی که شکل‌گیری هویت به خوبی پیش رود،

¹ - Crocetti, Sica, Schwartz, Serafini, & Meeus

² - Sramova, Bianchi, Lasticova, & Hamranova

³ - Kroger

⁴ - Arnett

صمیمیت شکل می‌گیرد. در این حالت، فرد توانایی ایجاد روابط صمیمی و پایدار را که بر وابستگی آزاد، تعهد عمیق، اعتماد، محبت و حمایت استوار است، به دست می‌آورد.

رشد موفقیت‌آمیز هویت براساس کشف و تعهد در نوجوانی شکل می‌گیرد. بعد کشف شامل رفتارهای وقفه^۱ است. وقفه دوره‌ای است که شخص سعی در انکار مسئولیت‌های خود دارد و مسئولیت‌ها را به تعویق انداخته و درباره آن فکر نمی‌کند.

کیممل و وینر (به نقل از آرسلن و اری، ۲۰۱۰: ۷۴۸)، با بررسی ادبیات پژوهشی در ارتباط با رفتارهای زنان و مردان، در زمینه انتظارات سنتی عنوان می‌کنند که انتظارات سنتی درباره زنان این است که آن‌ها وضعیت‌های هویت وابسته، مانند نقش همسر و مادر را بدون تفکر و بررسی درباره هیچ گزینه‌ای می‌پذیرند؛ درحالی‌که مردان براساس فرهنگ مسلط جامعه دارای شرایط هویتی مناسبی هستند که شامل تفکر و تصمیم‌گیری درباره آینده‌شان است.

اولین بسط تجربی دیدگاه اریکسون (۱۹۶۸) درباره شکل‌گیری هویت، پارادایم وضعیت هویت مارسیا^۲ (۱۹۶۶) است. مارسیا نیز مانند اریکسون اظهار داشت که نوجوانی یک دوره بحران است که در آن مهم‌ترین انتخاب‌های زندگی شکل می‌گیرد. مارسیا براساس کار بالینی خود پیشنهاد کرد که دو قطب پیشنهاد شده توسط اریکسون (به‌عنوان مثال، دستیابی به هویت در مقابل سردرگمی هویت) می‌تواند به یک مدل بزرگ‌تر تبدیل شود. مدل مارسیا براساس ابعاد اکتشاف و تعهد بود. اکتشاف اشاره به پرسش فعال و سنجش گزینه‌های هویت مختلف قبل از تصمیم‌گیری در مورد ارزش‌ها، باورها و اهداف دارد. تعهد شامل ایجاد یک انتخاب نسبتاً پایدار در مورد هویت غالب و درگیر شدن در فعالیت‌های قابل توجهی در جهت اجرای این انتخاب است.

^۱ - Moratorium

^۲ - Marcia

«سبک هویت^۱» عبارت است از اینکه افراد چگونه اطلاعات مربوط به خود را پردازش می‌کنند، چگونه درباره اطلاعات مربوط به خود و موضوعات هویتی بحث و گفتگو می‌کنند و تصمیم می‌گیرند. برزونسکی^۲ (۱۹۸۹) فرض کرده است که افراد از راهبردهای شناختی-اجتماعی متنوعی برای پرداختن یا اجتناب از وظیفه شکل‌گیری هویت استفاده می‌کنند: اطلاعاتی^۳، هنجاری^۴، سردرگم-اجتنابی^۵. نوجوانانی که از جهت‌گیری اطلاعاتی استفاده می‌کنند، درباره اطلاعات فکر می‌کنند، به‌طور فعالانه جستجو می‌کنند، در برخورد با مسائل هویتی و موقعیت‌های تصمیم‌گیری به‌طور فعالانه اطلاعات مربوط به خود را پردازش و ارزیابی می‌کنند (برزونسکی، ۱۹۹۰؛ برزونسکی و سالیوان^۶، ۱۹۹۲؛ برزونسکی و فراری^۷، ۱۹۹۶: به نقل از برزونسکی، ۲۰۰۶). این افراد در برخورد با موضوعات مربوط به هویت، سنجیده عمل کرده و تلاش ذهنی زیادی نشان می‌دهند. افراد با سبک هویت اطلاعاتی از رویکرد مسئله‌مدار استفاده می‌کنند و وظیفه‌شناس هستند و نسبت به اطلاعات مربوط به خود اعتماد دارند و هدفمند هستند؛ بنابراین، تکالیف و اعمال خود را به تأخیر نمی‌اندازند (برزونسکی و کاک^۸، ۲۰۰۰).

سبک هویت هنجاری، از طریق به تعویق انداختن و اجتناب فعالانه از تصمیم‌گیری، شکل دادن تعهد و مذاکره هویت مشخص می‌شود. افراد دارای این سبک هویتی، وظیفه‌شناس و هدفمند، اما بسیار ساختارمند هستند و در برابر اطلاعاتی که ممکن است با ارزش‌ها و عقاید شخصی‌شان در تعارض باشند، بسته هستند (برزونسکی و کیتی، ۱۹۹۵؛ دالینگر، ۱۹۹۵؛ برزونسکی و سالیوان، ۱۹۹۹: به نقل از برزونسکی، ۲۰۰۶). آن‌هایی که از سبک هویت هنجاری استفاده می‌کنند، گرایش به دفاعی بودن بیشتر و بسته بودن نسبت به پسخوراندن در مورد برخی

^۱ - identity style

^۲ - Berzonsky

^۳ - informational style

^۴ - normative style

^۵ - diffuse-avoidant style

^۶ - Sullivan

^۷ - Ferari

^۸ - Berzonsky & Kuk

از جنبه‌های خود، مانند ارزش‌های شخصی هستند. آن‌ها هویت خود را در واژه‌هایی شبیه انتظار و رهنمود والدین، مذهب و دیگر گروه‌های مهم تعریف می‌کنند. آن‌ها در مقابل اطلاعاتی که عقاید رایج‌شان را به چالش می‌کشند، مقاوم هستند (فیلیپس^۱، ۲۰۰۸). به گفته مارسیا (۱۹۶۶)، به آن‌ها برجسب توقف هویت زده می‌شود. این افراد گشودگی به تجربیات کمتری به نسبت دیگران با سبک اطلاعاتی دارند (دیورایز و سوننز^۲، ۲۰۰۶).

افراد با سبک سردرگم-اجتنابی، پرداختن به موضوع هویت را تا زمانی که امکان دارد به تأخیر می‌اندازند و هنگامی که مجبور به تصمیم‌گیری می‌شوند، براساس یک سبک موقعیتی-احساسی عمل می‌کنند و با پیامدهای آنی تحت تأثیر قرار می‌گیرند (کروسیتی و همکاران، ۲۰۱۳).

نتیجه چندین مطالعه در این زمینه چنین بوده که سبک هنجاری ارتباط مثبتی با دستیابی به هویت و وقفه دارد. سبک هنجاری با ضبط هویت^۳ و سبک سردرگم-اجتنابی با سردرگمی هویت ارتباط مثبت دارند (آدامز، برزونسکی و کیتینگ^۴، ۲۰۰۶). یافته‌ها نشان داده‌اند افرادی که از سبک اطلاعاتی یا هنجاری استفاده می‌کنند، به احتمال بیشتر تعهد محکم‌تری را شکل می‌دهند. اگرچه افراد با سبک اطلاعاتی تعهدشان را بعد از بررسی گزینه‌های هویتی مختلف انتخاب می‌کنند، در عوض افراد با سبک هنجاری مستعد تعهد به انتخاب‌هایی هستند که افراد مهم به آن‌ها نصیحت می‌کنند، بدون اینکه گزینه‌های دیگر را بررسی کنند (کروسیتی و همکاران، ۲۰۱۳). تحقیقات اخیر با بررسی نقش سبک‌های هویت در سلامت روان و بهزیستی روان‌شناختی نشان داده‌اند که هویت اطلاعاتی با بهزیستی روان‌شناختی (ولیوراس^۵، ۲۰۰۵؛

^۱ - Philips

^۲ - Duriez & Soenens

^۳ - forclosure

^۴ - Adams, Berzonsky, & Keating

^۵ - Vleioras

بیومونت^۱، ۲۰۰۹) رابطه مثبت دارد و سبک سردرگم-اجتنابی با بهزیستی روان‌شناختی رابطه منفی دارد (بیومونت، ۲۰۰۹).

علاوه بر هویت‌یابی و سبک‌های هویت که در این دوره نقش بسزایی دارند، گروه همسالان و دوستان هم می‌توانند تأثیر مهمی بر نوجوانان داشته باشند. از جمله مسائل مهم درباره دوستی، کیفیت دوستی^۲ است. مانند دیگر گونه‌های اجتماعی، انسان ذاتاً نیاز به ارتباط اجتماعی دارد. دوستی رابطه بین دوستان است (باکر و هادسون، ۲۰۱۳). روابط نوجوانان اغلب به وسیله وابستگی درونی و عمل متقابل در میان دوستان مشخص می‌شود (سیمپکینز، پارک، فلیپر و واید^۳، ۲۰۰۶). بوکر^۴ (۲۰۰۴) دوستی را این‌گونه تعریف کرده است، افرادی که با هم زمان می‌گذرانند، در فعالیت‌های اجتماعی با هم شرکت می‌کنند و میزان بالایی از همکاری دارند. داشتن دوست بیانگر جنبه مهمی از رشد اجتماعی است که ممکن است شاخصی از شایستگی اجتماعی باشد. تعاریف مختلف از دوستی بیان می‌دارند که دوستی‌ها ممکن است از لحاظ درجه شناخت و عاطفه متقابل (ویژگی‌هایی که کیفیت دوستی را تشکیل می‌دهند) متفاوت باشند. در این زمینه، سه جنبه از دوستی قابل تمایز است: داشتن یا نداشتن دوست، تعداد دوستان و کیفیت دوستی. کیفیت دوستی به نسبت تعداد دوستان و مدت زمان صرف‌شده با آنان جنبه مهم‌تری از رشد دوستی در نوجوانی است (سیارانو، راباگلیتی، روجرو، بونینو و بییرز^۵، ۲۰۰۷). محققان رابطه منفی بالایی را بین کیفیت دوستی و احساس تنهایی نشان داده‌اند (حوضا، بوکووسکی، بییری^۶، ۲۰۰۰؛ نانگل، اردلی، نیومن، ماسون و کارپنتر^۷، ۲۰۰۳؛ سان، ژوو، فان و

¹ - Beaumont

² - friendship quality

³ - Simpkins, Parke, Flyr & Wild

⁴ - Bowker

⁵ - Ciairano, Rabaglietti, Roggero, Bonino, & Beyers

⁶ - Hoza, Bukowski, & Beery

⁷ - Nangle, Erdley, Newman, & Mason

کی^۱، (۲۰۰۹). نانگل و همکاران (۲۰۰۳) و سان و همکاران (۲۰۰۹). عنوان می‌کنند که کیفیت دوستی بالاتر ممکن است یک عامل محافظت‌کننده مهم در برابر تنهایی کودکان باشد.

تحقیقات زیادی نشان داده‌اند که رابطه با همسالان، زمینه را برای رشد هیجانی، شناختی و اجتماعی کودکان و نوجوانان فراهم می‌کند؛ به این ترتیب، کودکان و نوجوانان می‌توانند مشکلاتی را در رابطه با همسالانشان تجربه کنند که در ادامه زندگی احتمال برخورد با آن‌ها وجود دارد (گتینگر، ۲۰۰۳، به نقل از وود، دون و کالسی^۲، ۲۰۰۹). کیفیت دوستی یک سازه چندبُعدی است که هر دو ویژگی‌های مثبت (فراهم کردن امنیت، همراهی، کمک کردن، صمیمیت یا نزدیکی) و ویژگی‌های منفی (تعارض) را با هم ترکیب می‌کند (گیفورد-اسمیت و برونل، ۲۰۰۳). رابطه خوب با همسالان یا کیفیت دوستی بالا، به‌عنوان یک ضربه‌گیر درمقابل تنهایی و مشکلات درونی‌سازی به‌عنوان محافظ عمل می‌کند (به نقل از وود، دون و کالسی، ۲۰۰۹). نوجوانان عموماً بیش از یک دوست خوب دارند و کیفیت دوستی‌شان متفاوت است (مثلاً یک دوست ممکن است میزان بالای کمک‌رسانی داشته باشد و یک دوست دیگر میزان بالایی از همراهی را دارد). کیفیت دوستی بالا عموماً در سطوح پایین تعارض و سطوح بالای ویژگی‌های مثبت نقش دارد (برنت^۳، ۲۰۰۲). دوستی با هم‌جنسان نیز اهمیت خاصی دارد؛ زیرا به منابع صمیمیت و حمایت بهتر کمک می‌کند (چو، روالز، بارسر و آندروود^۴، ۲۰۱۱). داشتن دوستی‌های حمایت‌گرانه در طول نوجوانی به سازگاری روان‌شناختی بهتر کمک می‌کند (بگول^۵، ۲۰۰۵).

¹ - Sun, Zhou, Fan, & Ke

² - Woods, Done, & Kalsi

³ - Berndt

⁴ - Chow, Roelse, Buhrmester, & Underwood

⁵ - Bagwell

فرضیه‌های پژوهش

- ۱- بین سبک‌های هویت دختران و پسران تفاوت معناداری وجود دارد.
- ۲- بین کیفیت دوستی دختران و پسران تفاوت معناداری وجود دارد.

روش

طرح پژوهش حاضر از نظر ماهیت در شکل کلی خود توصیفی و از نظر نوع و روش با توجه به گروه‌های مورد مطالعه، متغیرهای اصلی پژوهش (سبک‌های هویت و کیفیت دوستی) و هدف پژوهش در زمره تحقیقات علی-مقایسه‌ای قرار می‌گیرد. جامعه آماری پژوهش عبارت است از: کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر شهرستان خاش که در سال تحصیلی ۱۳۹۱-۱۳۹۲ در دوره سوم دبیرستان مشغول به تحصیل بوده‌اند. نمونه پژوهش حاضر شامل ۴۰۰ دانش‌آموز (۱۹۹ دختر، ۲۰۱ پسر) بود که به روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شدند. بدین صورت که ابتدا از بین مدارس دوره متوسطه، به‌طور تصادفی ۱۶ مدرسه (۸ مدرسه دخترانه و ۸ مدرسه پسرانه) انتخاب شد. سپس از هر مدرسه ۲۵ نفر به‌طور تصادفی انتخاب و پس از هماهنگی‌های لازم با معلمان، پرسشنامه‌ها در بین دانش‌آموزان توزیع و پس از تکمیل جمع‌آوری شد.

روش اجرا

به‌منظور جمع‌آوری داده‌های لازم در جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش، پس از مراجعه به مدارس انتخاب‌شده براساس فرایند نمونه‌گیری چندمرحله‌ای و انتخاب دانش‌آموزان براساس تعداد پیش‌بینی‌شده مربوط به هر مدرسه طی فرایند گزینش تصادفی، از بین دانش‌آموزان و توضیح اهداف پژوهش برای دانش‌آموزان شرکت‌کننده در طرح پژوهش و جلب رضایت آنها برای مشارکت در پژوهش، پرسشنامه‌های سبک‌های هویت و کیفیت دوستی بر روی آنها اجرا شد.

ابزارهای پژوهش

(۱) پرسشنامه سبک‌های هویت: این پرسشنامه توسط برزونسکی (به نقل از تنهای‌رشوانلو، کرامتی و سعادت، ۱۳۹۱) ساخته شده و با ۴۰ عبارت، سه سبک هویت اطلاعاتی با ۱۱ عبارت (۲، ۵، ۳۷، ۳۵، ۳۳، ۳۰، ۲۶، ۲۵، ۱۸، ۱۶، ۶)، هویت هنجاری با ۹ عبارت (۴۰، ۳۴، ۳۲، ۲۸، ۲۳، ۲۱، ۱۹، ۱۰، ۴) و هویت سردرگم-اجتنابی با ۱۰ عبارت (۳۸، ۳۶، ۳۱، ۲۹، ۲۷، ۲۴، ۱۷، ۱۳، ۸، ۳) را می‌سنجد. ۱۰ عبارت دیگر به تعهد هویت اختصاص دارد و از آن برای تحلیل ثانویه استفاده می‌شود. این پرسشنامه برای افراد سنین نوجوانی و بالاتر مورد استفاده قرار گرفته است (کروسیتی و همکاران، به نقل از تنهای‌رشوانلو، کرامتی و سعادت، ۱۳۹۱). پاسخ آزمودنی‌ها در طیف پنج درجه‌ای لیکرت از کاملاً مخالف (۱) تا کاملاً موافق (۵) مرتب می‌شود. ضریب همسانی درونی سؤالات (آلفای کرونباخ) در مطالعه برزونسکی و نی‌میر (به نقل از تنهای‌رشوانلو، کرامتی و سعادت، ۱۳۹۱) از ۰/۶۱ تا ۰/۷۸ گزارش شده که بر این اساس می‌توان پایایی پرسشنامه را مناسب ارزیابی کرد.

در ارتباط با مطالعات داخلی، حجازی و فرتاش (۱۳۸۵) در پژوهش خود، ضریب آلفای کرونباخ ۰/۶۸ برای سبک هویت اطلاعاتی، ۰/۶۵ برای سبک هویت هنجاری و ۰/۶۸ برای سبک هویت سردرگم-اجتنابی گزارش کردند. همچنین، در پژوهشی دیگر تنهای‌رشوانلو، کرامتی و سعادت (۱۳۹۱)، ضریب آلفای کرونباخ ۰/۶۲ برای سبک اطلاعاتی، ۰/۷۴ برای سبک هنجاری و ۰/۶۶ برای سبک سردرگم-اجتنابی و ۰/۷۱ برای کل پرسشنامه را به دست آوردند.

(۲) پرسشنامه کیفیت دوستی: این پرسشنامه توسط ظهره‌وند و حجازی (۱۳۷۹) به منظور بررسی کیفیت دوستی آزمودنی‌ها معرفی شد. این پرسشنامه ۱۴ عبارت دارد که عبارت‌های ۱۱، ۱۲، ۱۳ آن به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. پاسخ‌ها براساس طیف لیکرت پنج درجه‌ای از صفر (هرگز) تا ۴ (همیشه) تنظیم شده است. به منظور بررسی روایی پرسشنامه کیفیت دوستی، حجازی و ظهره‌وند (۱۳۷۹) از روش تحلیل عاملی اکتشافی استفاده و نتایج به دست

آمده چهار عامل مجاورت، خودفاش‌سازی، رضایت‌مندی و اعتماد را نشان داد. ضریب همسانی درونی سؤالات به‌عنوان شاخصی از پایایی آزمون برای عامل اول (صمیمیت و افشای خود) ۷۵/۰، برای عامل دوم (مجاورت) ۸۰/۰ و برای عامل سوم (وفاداری و اعتماد) ۷۱/۰ گزارش شده است.

یافته‌ها

برخی از شاخص‌های توصیفی مربوط به عملکرد نمونه مورد بررسی در پرسشنامه سبک‌های هویت به تفکیک جنسیت در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی مربوط به سبک‌های هویت به تفکیک جنسیت آزمودنی‌ها

مقیاس	جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
سبک اطلاعاتی	دختر	۱۹۹	۸۶/۳۵	۷۶/۶
	پسر	۲۰۱	۷۱/۳۳	۵۶/۷
سبک هنجاری	دختر	۱۹۹	۷۰/۳۱	۵/۷۲
	پسر	۲۰۱	۱۹/۲۹	۰۰/۷
سبک سردرگم-اجتنابی	دختر	۱۹۹	۹۸/۲۶	۱۸/۶
	پسر	۲۰۱	۳۶/۲۶	۰۶/۷
تمهد	دختر	۱۹۹	۶۹/۳۶	۱۰/۶
	پسر	۲۰۱	۸۲/۳۴	۱۰/۷
سبک هویت	دختر	۱۹۹	۲۵/۱۳۱	۸۸/۱۶
	پسر	۲۰۱	۱۰/۱۲۴	۵۸/۲۱

همچنان که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، در کلیه خرده‌مقیاس‌های پرسشنامه سبک‌های هویت، میانگین نمرات دختران از پسران بیشتر است. به‌منظور بررسی این موضوع که آیا تفاوت مشاهده شده بین میانگین‌ها از نظر آماری معنادار است یا خیر، از آزمون t برای مقایسه میانگین نمونه‌های مستقل استفاده و نتایج به شرح جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. آزمون t برای مقایسه میانگین نمونه‌های مستقل (سبک‌های هویت و مؤلفه‌های آن)

مقیاس	t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین
سبک اطلاعاتی	۹۹/۲	۳۹۸	۰۰۳/۰***	۱۵/۲
سبک هنجاری	۹۱/۳	۳۹۸	۰۰۰/۰***	۵۰/۲
سبک سردرگم-اجتنابی	۹۳/۰	۳۹۸	۳۵۰/۰	۶۲/۰
تعهد	۸۲/۲	۳۹۸	۰۰۵/۰***	۱/۸۷
سبک هویت	۶۸/۳	۳۹۸	۰۰۰/۰***	۱۵/۷

* $p < 0.05$ و ** $p < 0.01$ و *** $p < 0.001$

همچنان که از جدول ۲ آشکار می‌شود، به غیر از خرده‌مقیاس سبک سردرگم-اجتنابی، در کلیه مؤلفه‌های پرسشنامه سبک‌های هویت، بین میانگین نمرات گروه دختران و پسران و همچنین در نمره کل پرسشنامه تفاوت معناداری وجود دارد.

برخی از شاخص‌های توصیفی حاصل از اجرای پرسشنامه کیفیت دوستی، به تفکیک مؤلفه‌های مورد بررسی و همچنین به تفکیک جنسیت نمونه مورد بررسی، در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳. برخی شاخص‌های توصیفی مربوط به کیفیت دوستی به تفکیک جنسیت آزمودنی‌ها

جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
مجاورت	دختر	۱۹۹	۳۶/۱۰
	پسر	۲۰۱	۵۶/۱۱
خودفاش‌سازی	دختر	۱۹۹	۳۰/۵
	پسر	۲۰۱	۷۹/۳
رضایت‌مندی	دختر	۱۹۹	۰۵/۲۰
	پسر	۲۰۱	۲۸/۱۹
اعتماد	دختر	۱۹۹	۱۸/۱۳
	پسر	۲۰۱	۶۴/۱۲
کیفیت دوستی	دختر	۱۹۹	۸۹/۴۸
	پسر	۲۰۱	۲۹/۴۷

مطابق با جدول شماره ۳، در هر دو گروه دختران و پسران بالاترین میانگین مربوط به مؤلفه رضایت‌مندی و کمترین میانگین مربوط به مؤلفه خودفاش‌سازی است. به‌منظور بررسی این موضوع که آیا بین میانگین نمرات دختران و پسران در پرسشنامه کیفیت دوستی و مؤلفه‌های مختلف آن تفاوت معناداری وجود دارد یا خیر، از آزمون t برای مقایسه میانگین نمونه‌های مستقل استفاده و نتایج به شرح جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. آزمون t برای مقایسه میانگین نمونه‌های مستقل (کیفیت دوستی و مؤلفه‌های آن)

مقیاس	t	درجه آزادی	سطح معناداری	تفاوت میانگین
مجاورت	-۸۵/۳	۳۹۸	***۰/۰	-۲۰/۱
خودفاش‌سازی	۹۸/۶	۳۹۸	***۰/۰	۵۱/۱
رضایت‌مندی	۷۶/۱	۳۹۸	۰۷۹/۰	۷۶/۰
اعتماد	۲۱/۲	۳۹۸	*۰۲۷/۰	۵۳/۰
کیفیت دوستی	۹۰/۱	۳۹۸	۰۵۸/۰	۶۰/۱

* $p < 0.05$ و ** $p < 0.01$

همچنان که از جدول ۴ آشکار می‌شود؛ در مؤلفه‌های مجاورت، خودفاش‌سازی و اعتماد، بین میانگین نمرات گروه دختران و پسران تفاوت معناداری وجود دارد. با وجود این، در نمره کل پرسشنامه کیفیت دوستی و همچنین در مؤلفه رضایت‌مندی، دست کم در سطح اعتماد ۹۵ درصد بین دو گروه دختران و پسران تفاوت معناداری وجود ندارد.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های مرتبط با فرضیه اول این پژوهش نشان‌دهنده این است که به‌غیر از سبک سردرگم-اجتنابی، در کلیه مؤلفه‌های پرسشنامه سبک‌های هویت، بین میانگین نمرات گروه دختران و پسران و همچنین در نمره کل پرسشنامه تفاوت معناداری وجود دارد. این یافته با نتایج تودس و نل^۱ (۲۰۰۰) که نشان داد، جنسیت بر شکل‌گیری هویت تأثیرگذار است،

^۱ - Todes & Nel

همخوانی دارد. لامگ و چن^۱ (۲۰۰۷) نیز ارتباط با دیگران و مسئولیت‌پذیری را دینامیک‌های اصلی هویت در دختران در قیاس با پسران مطرح کردند که این خود‌گویای تفاوت معنادار بین سبک‌های هویت در دو جنس است. همچنین برزونسکی و کاک (۲۰۰۰)، با توجه به تمایل بیشتر پسران به سبک هویت سردرگم - اجتنابی این تفاوت را معنادار نشان دادند. پژوهش‌های دیگری هم‌گویای تأیید تفاوت معنادار بین دختران و پسران در سبک‌های هویت است (کرامر^۲، ۲۰۰۰؛ برزونسکی و کاک، ۲۰۰۵؛ دانشورپور و همکاران، ۱۳۸۶؛ واتسون و موریس^۳، ۲۰۰۵). بوش و کارد^۴ (۲۰۱۲) نشان دادند که تفاوت معناداری بین جنسیت در سبک اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم - اجتنابی وجود ندارد و با اندکی تفاوت، زنان در سبک هنجاری و مردان در سبک سردرگم - اجتنابی نمرات بالاتری کسب کردند. در پژوهش‌های دیگری، تفاوت معناداری بین دو جنس در سبک‌های هویت مشاهده نکردند (حجازی و فرتاش، ۱۳۸۵؛ قربانی، بی‌تی‌عبدالله و جمعه‌نیل، ۲۰۱۲). تیری، رفاهی و بهمنی (۲۰۱۴) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که بین نمرات سبک اطلاعاتی در زن و مرد تفاوت معناداری وجود دارد؛ ولی بین سبک هنجاری و سردرگم - اجتنابی تفاوت معناداری مشاهده نشد. تنهای‌رشوانلو، کرامتی و سعادتی (۱۳۹۱) در سبک‌های هویت، میزان عزت‌نفس و خوش‌بینی دختران و پسران تفاوت وجود دارد. تحقیقات نشان می‌دهد که شکل‌گیری هویت دختران و پسران در دوره نوجوانی متفاوت از یکدیگر است (گیلیگان^۵، ۱۹۸۲) و چون دختران زودتر از پسران به بلوغ می‌رسند، در نتیجه شکل‌گیری هویت در آنان به مراتب زودتر می‌باشد. تحقیق حاضر نشان داد که در تمامی خرده‌مقیاس‌های پرسشنامه سبک‌های هویت که شامل سبک اطلاعاتی، سبک هنجاری و تعهد است، میانگین نمرات دختران از پسران بیشتر است و تنها در خرده‌مقیاس سردرگم - اجتنابی میانگین نمرات

^۱ - Lomg & Chen

^۲ - Cramer

^۳ - Watson & Morris

^۴ - Bosch & Card

^۵ - Gilligan

پسران بالاتر از دختران است. نوجوانان و جوانان بالغ، تمایل به اتکا بیشتر بر روی سبک اطلاعاتی دارند (برزونسکی، ۲۰۱۱).

یافته‌های مرتبط با فرضیه دوم این پژوهش نشان‌دهنده این است که در مؤلفه‌های مجاورت، خودفاش‌سازی و اعتماد بین میانگین نمرات گروه دختران و پسران تفاوت معناداری وجود دارد. با وجود این، در نمره کل پرسشنامه کیفیت دوستی و همچنین در مؤلفه رضایت‌مندی، تفاوت معناداری وجود ندارد. این یافته با نتایج حجازی و فرتاش (۱۳۸۵) تقریباً در بیشتر فاکتورهای کیفیت دوستی که شامل مجاورت و اعتماد می‌باشد، همخوان است. همچنین چو، رول و بارمستر (۲۰۱۳) در تحقیقی به این نتیجه رسیدند که بین میانگین‌های کیفیت دوستی در دختران و پسران تفاوت وجود دارد، اما تفاوت معنادار نبود. این یافته‌ها پیشنهاد می‌کنند، اگرچه دخترها به نسبت پسرها صمیمیت و کیفیت دوستی بالاتری را تجربه می‌کنند؛ اما به‌علت مکانیسم‌های زیربنایی دیگری این تفاوت معنادار نیست. در برخی پژوهش‌ها همچون (عارفی، نوایی‌نژاد و ثنایی، ۱۳۸۵؛ حجازی و سلیمانی، ۱۳۸۹؛ فیلیپسن^۱، ۱۹۹۹؛ جانسون^۲، ۲۰۰۴؛ ژانگ^۳ و همکاران، ۲۰۱۴)، تفاوت معنادار بین دختران و پسران در کیفیت دوستی مشاهده شد. در پژوهش حاضر، هم دختران و هم پسران در کیفیت دوستی تفاوت معناداری ندارند؛ زیرا خود دوستی از اهمیت خاصی برخوردار بوده و در هر دو جنس دیده می‌شود. علاوه‌براین، رشد اجتماعی دوره نوجوانی اساساً متمرکز بر صمیمیت با دوستان و تجدید ارتباط اجتماعی با خانواده و بزرگسالان است. همان‌گونه که مشاهدات در مورد نوجوانان و خصوصیات روان‌شناختی آنان ایجاب می‌کند، مؤلفه رضایت‌مندی که شامل میزان صمیمیت، دوستی‌های دوجانبه و نزدیکی می‌باشد، دارای مهم‌ترین عامل در کیفیت دوستی است. با در نظر آوردن

¹ - Phillipsen

² - Johnson

³ - Zhang et.al

نوجوان و مراحل تحولی او، خودفاش‌سازی از کمترین میانگین برخوردار بوده است. عاملی که براساس مطالعات نوجوانی، نوجوان از آن دوری می‌جوید (ظهره‌وند و حجازی، ۱۳۷۹).

پیشنهاد می‌شود سازمان ملی جوانان، برنامه‌های آموزشی طراحی کنند تا مهارت‌های صحیح ارتباطی و ترویج صحیح دوستی‌های سالم را به نوجوانان بیاموزند و همچنین، با توجه به کیفیت دوستی و ارتباط آن بر هویت، سازمان آموزش و پرورش می‌تواند دوره‌هایی را با عنوان آموزش صحیح دوست‌یابی توسط مشاوران و مربیان پرورشی برگزار کند. در رابطه با سبک‌های هویت در نوجوانی، تحقیقات نسبتاً کافی هم در داخل و هم در خارج از کشور صورت گرفته است؛ اما در رابطه با دوستی، ملاک‌ها و کیفیت آن تحقیقات کمی به چشم می‌خورد؛ بنابراین، شایسته است دوستی با متغیرهای دیگر سنجیده شود تا بتوان اطلاعات جامع‌تر و کامل‌تری را به دست آورد.

این پژوهش حاصل پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی خانم مهلا شجاعی است. همچنین، آقای امیر کریمی انجام قسمت آماری پژوهش را برعهده داشتند.

منابع و مأخذ

۱. تنهای‌رشوانلو، فرهاد؛ کرامتی، راضیه؛ سعادت‌ی شامیر، ابوطالب (۱۳۹۱). خوش‌بینی و عزت‌نفس در نوجوانان دختر: نقش سبک‌های هویت. فصلنامه روانشناسی کاربردی، ۶ (۲)، ۷۳-۹۰.
۲. حجازی، الهه؛ فرتاش، سهیلا (۱۳۸۵). بررسی رابطه سبک‌های هویت و تعهد هویت با کیفیت دوستی. مجله روانشناسی و علوم تربیتی، ۳۶ (۱)، ۱۸۴-۱۶۷.
۳. دانش‌ورپور، زهره؛ تاجیک‌اسمعیلی، عزیزالله؛ شهرآرای، مهرناز؛ فرزاد، ولی‌الله؛ شکری، امید (۱۳۸۶). تفاوت‌های جنسی در صمیمیت اجتماعی: نقش سبک‌های هویت. فصلنامه روان‌پزشکی و روان‌شناسی بالینی ایران، شماره ۵۱، ص ۳۹۳.
۴. عارفی، مختار؛ نوابی‌نژاد، شکوه؛ ثنایی، باقر (۱۳۸۵). بررسی رابطه بین سبک‌های دلبستگی با کیفیت دوستی در دانش‌آموزان دبیرستانی شهر کرمانشاه. مجله تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره، ۱۸، ۳۱-۱۰.
۵. ظهره‌وند، راضیه؛ حجازی، الهه (۱۳۷۹). رابطه بین کیفیت دوستی و روش‌های مقابله با فشارهای روانی در کودکان و نوجوانان دختر. مجله پژوهش‌های روان‌شناختی، ۶ (۲-۱)، ۳۳-۴۶.
6. Adams, G. R; Berzonsky, M. D; Keating, L. (2006). Psychosocial resources in firstyear university students: The role of identity processes and social relationships. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 81-91.
7. Arnett, J. J. (2000). *Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties*. *American Psychologist*, 55, 469-480.
8. Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford: University Press.

9. Arslan, E; Ari, R. (2010). *Analysis of ego identity process of adolescents in terms of attachment styles and gender. Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2, 744-750.
10. Bagwell, C. L; Bender, S. E; Andreassi, C. L; Kinoshita, T. L; Montarello, S. A; Muller, J. G. (2005). *Friendship quality and perceived relationship changes predict psychosocial adjustment in early adulthood. Journal of Social and Personal Relationships*, 22(2), 235-354.
11. Baker, J. R; Hudson, J. L. (2013). *Friendship quality predicts treatment outcome in children with anxiety disorders. Behaviour Research and Therapy*, 51, 31-36.
12. Beaumont, S. I. (2009). *Identity Processing and Personal Wisdom: An Information Oriented Identity Style Predicts Self-Actualization and Self-Transcendence. An International Journal of Theory and Research*, 9(2), 95-115.
13. Berndt, T. J. (2002). *Friendship quality and social development. Current Directions in Psychological Science*, 11, 7-10.
14. Berzonsky, M. D. (1989). *Identity style: Conceptualization and measurement. Journal of Adolescent Research*, 4, 268-282.
15. Berzonsky, M. D; Kuk, L. S. (2000). *Identity status, identity processing style and the transition to University. Journal of Adolescent Research*, 15(1), 46-54.
16. Berzonsky, M. D; Kuk, L. S. (2005). *Interational Style, psychological maturity, and academic performance. Personality and Individual Difference*, 39, 235-247.
17. Berzonsky, M. D. (2006). *Identity processing style and self-definition: Effect of a priming manipulation. polish psychological bulletin*, 36, 137-43.
18. Berzonsky, M. D. (2011). *A social-cognitive perspective on identity construction. Handbook of identity theory and research. New York: Springer.*

19. Bowker, A. (2004). *Predicting friendship stability during early adolescence. Journal of Early Adolescence, 24* (2), 85-112.
20. Bosch, L. A; Card, N. A. (2012). *A meta-analytic review of Berzonsky's Identity Style Inventory (ISI). Journal of Adolescence, 35*, 333-343.
21. Chow, C. M; Roelse, H; Buhrmester, D; Underwood, M. K. (2011). *Transformations in friend relationships across the transition into adulthood. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.*
22. Chow, C. M; Ruhl, H; Buhrmester, D. (2013). *The mediating role of interpersonal competence between adolescents' empathy and friendship quality: A dyadic approach. Journal of Adolescence, 36*, 191-200.
23. Ciairano, S; Rabaglietti, E; Roggero, A; Bonino, S; Beyers, W. (2007). *Patterns of adolescent friendships, psychological adjustment and antisocial behavior: The moderating role of family stress and friendship reciprocity. International Journal of Behavioral Development, 31*(6), 539-548.
24. Cramer, P. (2000). *Development of identity: gender makes a difference. Journal of research in personality, 34*, 42-70.
25. Crocetti, E; Sica, L; Schwartz, S; Serafini, T; Meeus, W. (2013). *Identity styles, dimensions, statuses, and functions: Making connections among identity conceptualizations. Revue européenne de psychologie appliquée, 63*, 1-13.
26. Duriez, B; Soenens, B. (2006). *Personality, identity styles, and religiosity: An integrative study among late and middle adolescents. Journal of Adolescence, 29*, 119-135.
27. Erikson, E. (1968). *Identity, youth and crisis. New York: Norton.*
28. Erikson, E. H. (1980). *Identity and the life cycle. Oxford: International Universities Press.*

29. Ghorbani, A; Binti Abdullah, H; Jomenia, S. (2012). *Identity Styles, Mental Health and Socio-economic Status of Iranian Late Adolescents*. *Asian Social Science*, 8(13), 269-279.
30. Gilligan, C. (1982). *In a different voice: psychological theory and women development*. Cambridge: Harvard university press.
31. Gifford-Smith, M. E; Brownell, C. A. (2003). *Childhood peer relationships: social acceptance, friendships and peer networks*. *Journal of School Psychology*, 41, 235-284.
32. Gladwin, T; Figner, B; Crone, E; Wiers, R. (2011). *Addiction, adolescence, and the integration of control and motivation*. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 1, 364-376.
33. Hoza, B; Bukowski, W. M; Beery, S. (2000). *Assessing peer network and dyadic loneliness*. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29, 119-128.
34. Johnson, H. D. (2004). *Gender, grade and relationship differences in emotional closeness within adolescent friendships*. *Adolescence*, 39, 243-255.
35. Kroger, J. (2007). *Why is identity achievement so elusive?* *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 7, 331-348.
36. Lomg, H. J; Chen, G. (2007). *The impact of internet usage on adolescent: self-identity development*. *China Media Research*, 3(1), 99-109.
37. Marcia, J. E. (1966). *Development and validation of ego-identity status*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3, 551-558.
38. Nangle, D; Erdley, C; Newman, J; Mason, C; Carpenter, E. (2003). *Popularity, friendship quantity, and friendship quality: Interactive influences on children's loneliness and depression*. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 32, 546-555.

39. Nayeri, A; Refahi, Zh; Bahmani, B. (2014). *Comparing attachment to god and identity styles and psychological well-being in married teachers: With regard to demographic factors. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 152, 58-64.*
40. Philips, C. (2008). *Instructional interventions affecting critical thinking skills and dispositions. Review of Educational Research, 78, 1102-1134.*
41. Phillipsen, L. C. (1999). *Associations between age, gender, and group acceptance and three components of friendship quality. Journal of Early Adolescence, 19, 438-464.*
42. Simpkins, S. D; Parke, R. S; Flyr, M. L; Wild, M. N. (2006). *Similarities in children's and early adolescents perceptions of friendship qualities across development, gender, and friendship qualities. The Journal of Early Adolescence, 26 (4), 491-508.*
43. sramova, B; Bianchi, G; Lasticova, B; Hamranova, A. (2008). *Analyses of Socio-Cognitive Identity Styles by Slovak Adolescents. International Journal of Human and Social Sciences, 3(8), 495-499.*
44. Sun, X; Zhou, Z; Fan, C; Ke, S. (2009). *Loneliness in middle childhood and its relation to multi-level peer experience. Psychological Science (China), 32, 567-570.*
45. Todes, S. K; Nel, Z. J. (2000). *Cross cultural, cross-gender aspects of identity formation in south African for Youth, rand Africans university, south Africa.*
46. Vleioras, G. (2005). *Identity and Emotions: An Overlooked Link. Groningen. The Netherlands: Stichting Kinderstudies.*
47. Watson, P. J; Morris, R. J. (2005). *Spiritual experience and identity: relationship whit religious orientation, religious interest, and intolerance of ambiguity. Review of Religious Research, 46(4), 371-379.*

48. Woods, S; Done, J; Kalsi, H. (2009). *Peer victimisation and internalising difficulties: The moderating role of friendship quality*. *Journal of Adolescence*, 32, 293-308.

49. Zhang, F; You, Zh; Cuiying Fan, C; Gao, C; Cohen, R; Hsueh, Y; Zhou, Z. (2014). *Friendship quality, social preference, proximity prestige, and self-perceived social competence: Interactive influences on children's loneliness*. *Journal of School Psychology*, IN PRESS.